

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

Hatice ÖZDİL

Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren
Üniversitesi
haticeozdil85@gmail.com

Volkan GÖKTAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Bitlis
Eren Üniversitesi
volkan1313goktas@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6372-7272>
<https://orcid.org/0000-0003-2698-1049>

Şeyhülislâm Bahâyi'nin "Neylersin" Redifli Gazeline Yazılmış Nazire, Taştir ve Tahmisler

*Nazires, Taştir and Tahmises Written in Şeyhülislâm
Bahâyi's Ghazal with "Neylersin" Redif*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 06.08.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

ÖZDİL, H. ve GÖKTAŞ, V. (2023). Şeyhülislâm Bahâyi'nin "Neylersin" Redifli Gazeline Yazılmış
Nazire, Taştir ve Tahmisler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1197-1221.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1327166>

ÖZDİL, H. & GÖKTAŞ, V. (2023). Nazires, Taştir and Tahmises Written in Şeyhülislâm Bahâyi's
Ghazal with "Neylersin" Redif. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 1197-1221.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1327166>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

Klâsik Türk edebiyatının gelişmesine; şairlerin yetişip olgunlaşmasına katkı sağlayan nazirecilik geleneği, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü oluşturmuştur. Nazirecilik geleneği ile yüzyıllar önce yaşayan bir şairin adı yaşatılmış ve şiirleri güncelliğini muhafaza etmiştir. Böylelikle şairler arasında şiir vasıtasıyla bir muhabbet hâsıl olmuştur.

Klâsik Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Bahâyi, 17. yüzyılın önde gelen şahsiyetlerindedir. Âlim ve şair bir zat olan Bahâyi'nin kaleme almış olduğu "neylersin" redifli şiir, gerek kendi döneminde gerekse kendinden sonraki dönemde pek çok şairi etkilemiştir. Bahâyi'nin "neylersin" redifli şiirine yazılan nazire ve tahmisler, şairin üslubunun beğenildiği ve takdir edildiği anlamına gelmektedir.

Çalışmamızda Bahâyi'nin (ö. 1654) oldukça meşhur olan "neylersin" redifli gazeline yazılmış olan nazire ve tahmislere yer verilmiştir. Söz konusu "neylersin" redifli şiire; Nâ'îlî-i Kadîm (ö. 1666), Güftî (ö. 1677), Haylî Ahmed Çelebi (ö. 1686), Nasûhî (ö. ?), Vahyî (ö. 1718), Nazîm (ö. 1727), Sebkatî (ö. 1754), Ferrî (ö. 1805) ve İlhâmî (ö. 1808) tarafından nazire, taştir ve tahmisler yazılmıştır. Yapılan bu çalışmayla Bahâyi'nin "neylersin" redifli şiiri merkeze alınmış ve bu şiirin, şairler üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislâm Bahâyi, neylersin, nazire, tahmis, taştir

Abstract

Development of classical Turkish literature; The nazire tradition, which contributes to the upbringing and maturation of poets, has created a bridge between the past and the future. With the nazire tradition, the name of a poet who lived centuries ago was kept alive and his poems were kept up to date. Thus, a friendship was formed between poets through poetry.

One of the important poets of classical Turkish literature, Bahâyi is one of the leading figures of the 17th century. One of the scholars and poets, Bahâyi's poem with "neylersin" redif influenced many poets both in his own time and in the period after him. The nazires and tahmises written on Bahâyi's poem with "neylersin" redif mean that the poet's style is admired and praised.

In our study, nazire and tahmis written by poets are included in Bahâyi's (d. 1654) ghazal with "neylersin" redif. "Neylersin" to poetry with redif; Nâ'îlî-i Kadîm (d. 1666), Güftî (d. 1677), Haylî Ahmed Çelebi (d. 1686), Nasûhî (d. ?), Vahyî (d. 1718), Nazîm (d. 1727), Sebkatî (d. 1754), Ferrî (d. 1805) and İlhâmî (d. 1808) wrote nazires, taştir and tahmises. In this study, Bahâyi's poem with redif "neylersin" was taken into the center and the effect of this poem on poets was tried to be shown.

Keywords: Şeyhülislâm Bahâyi, neylersin, nazire, tahmis, taştir

Giriş

Nazire, hayran olunan bir şairin bir şiirinin, bir başka şair tarafından umûmiyetle aruz, redif, kafiye ve mânâ uyuşması koşuluyla yazılan bir başka şiirdir. Türk edebiyatında genellikle gazel ve mesneviye nazire yazılmakla birlikte kaside ve musammatlara da nazire yazılmıştır. Nazirede gizli ve açık bir iddia söz konusudur. Nazire yazar kişi, nazire yazdığı şiirden daha iyi veya bir benzerini ortaya koymak gibi bir iddia içerisinde. Klâsik edebiyatta oldukça rağbet gören bir nazire geleneği söz konusudur. Bu gelenek, şairlerin yetişmesi noktasında önem arz etmiştir (İsen, 2016). Tahmis ise nazire benzeri şiirler arasında sayılarak; bir beytin önüne üç mısra daha ilave edilerek oluşturulan yeni bir nazım şeklidir ve tahmis yapılırken mevcut beyit ile ilave edilen mısralar arasında anlam kaynaşması bulunmaktadır (Pala, 2018). Yine nazire benzeri şiirlerden sayılan taştir ise esas alınan şiirin her beytinin iki mısraının arasına iki veya üç mısra yerleştirilerek yapılmaktadır (Köksal, 2018).

Klâsik Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Şeyhülislâm Bahâyi, yakalamış olduğu âşıkâne üslupla hem kendi döneminde hem de kendi döneminden sonra pek çok şair üzerinde tesirli olmuştur. Bahâyi'nin şiirlerine yazılmış olan nazireler, kendisinin edebî muhitte oldukça itibar gördüğünün bir göstergesidir. Bahâyi, yazmış olduğu "neylersin" redifli gazel ile orijinal ve ince hayaller yakalamıştır. Bahâyi'nin yakalamış olduğu bu üslup, divan edebiyatının önemli şahsiyetleri hatta sultan şairlerin de meylettiği önemli bir ifade yolu olmuştur. Edebî muhitte, "neylersin" redifli şiire bu denli itibar gösterilmesi ve söz konusu şiire pek çok nazirenin yazılmış olması oldukça önem arz etmektedir. Köksal (2018), nazire üzerine yapmış olduğu çalışmada şairlerin nazire yazmaya niçin ihtiyaç duyduklarını belli birkaç başlık altında tasnif etmiştir. Bunlar şöyledir: Zemin şiiri geçme arzusu; meydan okumalara cevap verme ihtiyacı; üstat şairleri izlemek; bir dostluk nişanesi olarak görülmesi; genç şairleri teşvik etmek amacıyla yazılması; nazirenin sağlamış olduğu imkânlardan biri olan hazır kalıplar üzerinden bir şeyler söyleme arzusu.

Çalışmamızda, bugünkü bilgilerimize göre zemin şiirin Şeyhülislâm Bahâyi'ye ait olduğu bilinen "neylersin" redifli gazele yazılmış olan nazire, taştir ve tahmisler üzerinde durulmuştur. Bu nazire ve tahmisler bakıldığında; bazen doğrudan zemin şiire yazıldığı, bazen de zemin şiire yazılan nazireye yani model şiire yazılan başka manzumelerin vücuda getirildiği görülmüştür. "Neylersin" redifli zemin şiire, hem nazireler hem de nazire benzeri şiirler başlığı altında ele alınan taştir ve tahmislerin yazıldığı tespit edilmiştir: Haylî Ahmed Çelebi, Nasûhî, Nazîm, Sebkatî, Ferrî ve İlhamî'nin nazire yazdığı; Nâ'îlî-i Kadîm ve Güftî'nin tahmis ve Vahyî'nin ise bir taştir kaleme aldığı görülmektedir. Çalışmamızda Bahâyi'nin "neylersin" redifli gazeli merkeze alınmış ve bu şiirin kendisinden sonra gelen şairler üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır.

1. Şeyhülislâm Bahâyi ve Zemin Şiiri

Asıl ismi Mehmed olan Bahâyi Efendi, İstanbul'da doğmuş olup 17. yüzyılın çok değerli şairlerindendir (Ergun, 1935-45). 1601-1654 tarihleri arasında yaşadığı söylenmektedir. Bahâyi Efendi, Osmanlı Devleti'nin 32. şeyhülislâmıdır (Uludağ, 1992).

Şeyhülislâm Bahâyi Efendi'nin hem baba tarafı hem de anne tarafı oldukça yüksek ilim ve faziletlere sahiptir (Ergun, 1935-45). Ailesinin sahip olduğu bu ilim ve kültür dairesinde doğan Bahâyi Efendi de doğal olarak bu membadan beslenmiş ve daha çocuk yaşlarında ilim ve irfanıyla tanınır hâle gelmiştir. Özel hayatı hakkında bilgiler yok denecek kadar azdır. Onun hayatı hakkında ifade edilen bilgiler, genellikle meslekî hayatı üzerinden aktarılmıştır. Şeyhülislâm Bahâyi'nin şair kimliğinin yanı sıra sosyal, kültürel, idarî ve ilmî öneminden dolayı hayatı hakkındaki değişikliklerin tespit edilmesi mümkündür. Meslek hayatında daima ilerleme ve yükselme içerisinde olan Bahâyi Efendi, meslek hayatına müderris olarak başlamış ve şeyhülislâmlık makamına kadar yükselmiştir. Çeşitli medreselerde müderrislik yapan Bahâyi Efendi, daha sonra kadılık görevine atanmıştır. Bu görevinde iken azledildiği zamanlar da olmuştur. Kaynaklarda Bahâyi Efendi'nin, sıkça tayinli, terfili ve azilli bir meslek hayatı geçirdiği söylenmektedir. 1649 yılında, IV. Mehmed tarafından şeyhülislâmlığa getirilmiştir. Yaşamının sonuna kadar, sürgün edildiği bir dönem hariç şeyhülislâmlık makamında kalmıştır. Bahâyi Efendi'nin, amansız bir boğaz hastalığı olan hunnaka yakalanarak 1654 yılında vefat ettiği söylenmektedir (Uludağ, 1992).

Bahâyi Efendi'nin *Divân*'ı, tek eseridir. Kaynaklarda kendisinin, keskin bir zekâyâ ve kuvvetli bir hafızaya sahip olduğu ifade edilmiştir. Âlim ve şair kimliğine sahip olan Bahâyi Efendi, aynı zamanda iyi bir hattat ve bestekârdır. 17. yüzyılda Türk şiirini derinden etkileyen sebk-i Hindî etkisinde kalmıştır. Şiirlerinde mana bakımından aşırı derinlik ve incelik söz konusudur. Az sözle çok şey anlatma yoluna giden Bahâyi Efendi, mana ve hayâl dolgunluğuna da önem vermiştir. Etkisinde kalmış olduğu sebk-i Hindî'den dolayı dili, süslü ve ağırdır. Bunun yanı sıra ince, nazik ve zarif bir dil kullanmış olup ahenge de önem vermiştir (Uludağ, 1992).

Bahâyi Efendi'nin en çok etkilendiği iki kişi, Bâkî ve Şeyhülislâm Yahya Efendi'dir (Ergun, 1935-45). Nitekim Bahâyi Efendi'ye "Bahâyi" mahlasını da Şeyhülislâm Yahyâ'nın verdiği bilinmektedir (Uludağ, 1992). Şairin etkilediği kişiler ise; Nâ'îlî, Neşatî, Güftî, Cevrî, Nâbî, Nazîm, Aynî, Şeyh Rüşî ve Ferrî gibi şahsiyetlerdir. Söz konusu bu şahsiyetlerin, şairin bazı şiirlerini tahmis ve tanzir ettiği görülmektedir (Ergun, 1935-45).

Şeyhülislâm Bahâyi, yakalamış olduğu üslupla gerek kendi döneminde gerekse kendinden sonraki dönemlerde, şairler üzerinde oldukça etkili olmuştur. Şairin âşikâne bir üslupla kaleme aldığı "neylersin" redifli gazeline de doğrudan veya dolaylı

olarak birçok şair tarafından tahmis ve nazireler yazılmıştır. Yapmış olduğumuz bu çalışmayla şairin "neylersin" redifli şiirinden hareketle oluşan nazireler, taştir ve tahmisler üzerinde durulmuştur. Tamamı yedi beyit olan zemin şiir şöyledir:

Tağıtdun h'âb-ı nâz-ı yâri ey feryâd neylersin
Edüp fitneyle dünyâyı harâb-âbâd neylersin

Dil-i mecrûhuma rahm eyle kalsun dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan murgı edüp âzâd neylersin

Edersin gerçi her derde tabîbüm bir devâ ammâ
Cünûn-ı ehl-i 'aşk olunca mâder-zâd neylersin

Varup gîsû-yı zülf-i yâri biri birine katdun
Yine bir fitne tahrîk eyledün ey bâd neylersin

Şehîd-i tîg-i 'aşk-ı yârdur ser-cümle-i 'âlem
Urup şemşîre dest ey gamze-i cellâd neylersin

Güzel tasvîr edersin hatt u hâl-i dilberi ammâ
Füsûn u fitneye geldükde ey Behzâd neylersin

Bahâyi-veş degülsin kâbil-i feyz-i safâ sen de
Tekellûf ber-taraf ey hâtır-ı nâ-şâd neylersin (Uludağ, 1992, s. 89).

Yukarıda verilen Bahâyi'nin "neylersin" redifli 7 beyitlik gazeli, zemin şiirdir. Gazel nazım şekli ile kaleme alınan bu şiir, "mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün" veznine, "âd" kafiyesine (kafiye-i mürdef) ve "neylersin" redifine sahiptir. Bahâyi'nin dili, sebk-i Hindî etkisinde kaldığından ötürü, süslü ve ağızdalıdır. Söz konusu bu şiirde de somut ve soyut ifadelerin kullanımı, tamlamaların çokluğu, anlamın derinlerde gizlenmesi ve giriftleşmesi gibi hususlar bu üslubun etkisiyle birlikte oluşmuştur. Âşikâne bir üslupla kaleme alınmış bu şiir, kendisine yazılan nazire ve tahmislerin çokluğuna bakıldığında şairler üzerinde derin tesirler bıraktığı söylenebilir. Bunların yanı sıra bu şiire, Hevâyî (ö. 1715) ve Tırsî (ö. 1766) tarafından tehziller de yazılmıştır (Özdil & Göktaş, 2023).

2. Neylersin Redifli Gazele Yazılmış Nazireler

2.1. Haylî Ahmed Çelebi

Asıl adı Ahmet olan Haylî, Kırklareli'de doğmuştur. Kaynaklarda Haylî'nin hayatı hakkında bilgiler oldukça sınırlıdır. Haylî'nin, dönemindeki geçerli ilimleri tahsil

ettikten sonra divan kâtipleri zümresine katıldığı ve daha sonra Mısır valisi İbrahim Paşa'nın divan efendisi olduğu söylenmektedir. Hayatının ileriki dönemlerinde Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın yanında tezkirecilik hizmetinde bulunan Haylî, sonra da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın tezkirecisi olmuştur. Bu görevleri vasıtasıyla tanınan Haylî, daha sonra Divân-ı Hümâyûn'da mevkûfatçı olmuştur. Haylî'nin, 1686-87 yılında Belgrat'ta vefat ettiği söylenmektedir (Taştan, 2017).

Haylî'nin elde bulunan tek eseri *Divân*'ıdır. Klâsik Türk edebiyatında bulunan nazım şekillerinin birçoğuyla şiir yazan Haylî, şiir çeşitliliği ve sayısı bakımından da asrın önde gelen şairlerinden geri kalmadığı söylenmektedir. Şairin şiirlerine bakıldığında yaşamış olduğu dönemin edebî ortamına uygun bir şekilde şiir oluşturduğu görülmektedir. Şairin *Divân*'ında bulunan gazellerin çoğu Türkçe olmakla birlikte, Farsça veya Farsça-Arapça mülemmâ olarak da şiirler yazdığı görülmektedir. Şairin Farsça ve Arapça şiirler yazmış olması onun bu iki dili iyi derecede bildiğinin de bir göstergesidir. Haylî'nin, klâsik Türk edebiyatının köklü bir geleneği olan nazirecilik geleneği çerçevesinde örnekler kaleme alması onun, bu geleneğe bağlılığını göstermektedir. Şairin Fars dilindeki kabiliyeti, onun Hâfız-ı Şîrâzî'nin şiirine yazmış olduğu nazire ve Örfî-i Şîrâzî'nin iki gazelini Farsça olarak tahmis etmesinden de anlaşılmaktadır. Ayrıca 17. yüzyılda Türk şiirini derinden etkileyen sebk-i Hindî'nin etkisinde kaldığı da bilinmektedir (Taştan, 2017).

Haylî'nin *Divân*'ının 3b nolu varağında Bahâyî'ye ait gazeller mevcuttur (Taştan, 2017). Buradan hareketle Haylî'nin, Bahâyî'den etkilenmiş olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Haylî'nin aşağıda söz konusu ettiğimiz na-tamam gazelinin, Bahâyî Efendi'nin "neylersin" redifli gazeline nazire olduğu görülmüştür. Yazılan nazire şöyledir:

Uçurdun bâz-ı nâz-ı yâri ey feryâd neylersin
Ederse kâsd murg-i cânâ ol sayyâd neylersin

Şehîd-i tîg-ı aşk-ı dil-ber olmaksâ murâd ey dil
Yine hızz-ı hattında edip istimdâd neylersin

Dehânın resm edersin tatalım bin sa'y-ı dikkatle
Anın yâ nûkte-i cân-bahşın ey Bihzâd neylersin

Dil-sengîn-i yâri cehd edip nerm eylemezsin de
Varıp taşlar kesip dağlarda ey Ferhâd neylersin (Çapan, 2005, s. 177).

Yukarıda verilen 4 beyitlik nâ-tamam gazel, Bahâyî'nin zemin şiirine, Haylî tarafından yazılan naziredir. Söz konusu yazılan nazirenin zemin şiir ile şekil ve muhteva açısından pek çok ortaklığı mevcuttur. Bahâyî'nin gazel nazım şekli ile kaleme aldığı şiiri, Haylî'de de aynen devam etmiş bununla birlikte "mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

mefâ'ilün" vezni, "âd" kafiyesi (kafiye-i mürdef) ve "neylersin" redifi de aynı şekilde korunmuştur. Bunların yanı sıra tamlamaların diziliş sırasında dahi zemin şiir ile bir ortaklık söz konusudur. Örneğin; Bahâyi'de, "Tağitdun h'âb-ı nâz-ı yârı ey feryâd neylersin" şeklinde başlayan ilk mısra, Haylî'de de "Uçurdun bâz-ı nâz-ı yârı ey feryâd neylersin" şeklinde başlamıştır. Her iki mısraya da bakıldığında Haylî'nin, şekil ortaklığının yanı sıra muhteva ortaklığı da yakaladığını ifade etmemiz mümkündür. Diğer şairlerde olduğu gibi Haylî de sebk-i Hindî'den etkilenmiş ve bu üslubun özelliklerini şiirlerine taşımıştır. Bahâyi'nin, "sevgilinin naz uykusu" diye oluşturduğu tamlaması; Haylî'de, "sevgilinin naz doğanı" diye oluşturulmuştur. Her iki şiirde de tamlamaların orijinallığı, ince hayallere sahip olması, soyut ve somut ifadelerin bir arada kullanılması, anlamın derinlerde gizli olması, âşıkâne üslubun varlığı vb. unsurlarda pek çok ortaklık mevcuttur.

2.2. Nasûhî

Şeyhülislâm Bahâyi'nin "neylersin" redifli gazeline nazire yazan şairlerden birisi de hayatı hakkında yeterli bilgi edinemediğimiz Nasûhî isimli şairdir. Nasûhî'nin söz konusu bu naziresi, Vahyî isimli şair tarafından taştir edilmiştir. Taştir, klâsik edebiyatta bir nazım şekli olup, bir gazel veya kasidenin bir beytinin iki mısraı arasına başka bir şair tarafından üç mısra eklenerek meydana getirilen bir nazım şeklidir. Aşağıda verilen şiir ise, Nasûhî'ye ait olup, hangi Nasûhî olduğunu tespit edemediğimiz için Vahyî'nin elde bulunan taştirinden çekilmiştir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS) üzerinden yapılan taramada, Nasûhî adında yedi kişinin biyografisiyle karşılaşılmaktadır. Söz konusu bu kişilerden iki tanesi, zemin şiirin sahibi olan Bahâyi'nin doğum tarihinden çok önce vefat ettikleri; üç kişinin ise Vahyî'nin ölümünden çok sonraları doğdukları veya öldüklerinden dolayı aradığımız Nasûhî olamazlar. Bunların dışında geriye Nasûhî Mehmed Efendi ve Nasûh Ağa-zâde Hüseyin kalmıştır. Nasûhî Mehmed Efendi'nin elde bulunan Dîvân'ı taranmış ve şiir bulunamamış; Nasûh Ağa-zâde Hüseyin'in ise Dîvân sahibi olduğu söylenilmekte ama elde Dîvân'ı bulunmamaktadır. Sonuç itibarıyla aşağıda verilen şiir, ismini zikrettiğimiz Nasûhî Mehmed Efendi'nin Dîvân'ında bulunmayan şiiri olabileceği gibi; Nasûh Ağa-zâde'nin elde bulunmayan Dîvân'ındaki şiiri olabilme ihtimali de bulunmakta veya daha önce ilim âleminde ismi zikredilmeyen başka bir Nasûhî'ye de ait olabilme ihtimali söz konusudur. Yazılan nazire şöyledir:

Gam-ı hecri idüp vuslat deminde yâd n'eylersin
Olup endîşe-i ferdâ ile nâ-şâd n'eylersin

Niçe demdür ki dil sûzân-ı rûy-ı tâbdârundur
Yakup pervâneni ey şem'-i âteş-zâd n'eylersin

Dil-i şeydâ niyâz itdükçe efvân olmada nâzun
Nedür kasdun bu nahvetlerden ey bî-dâd n'eylersin

Bilen erbâb-ı 'irfandır yine mikdâr-ı 'irfânı
İdüp erbâb-ı cehle 'arz-ı isti'dâd n'eylersin

Bilindi bu nazirenle Nasûhî kuvvet-i tab'un
Varup bir tâze vâdî eyleyüp îcâd n'eylersin (Taş, 2004, s. 516-517).

Yukarıdaki şiir, Nasûhî isimli bir şairin kaleme aldığı naziredir. Söz konusu şair, makta beytinde şiirinin nazire olduğunu ve yeni bir tarz icat ettiğini ifade etmiştir. Nasûhî'nin bu şiirine bakıldığında, Bahâyî'nin "neylersin" redifli şiiriyle hem şekil hem de muhteva açısından pek çok ortaklığın varlığı söz konusudur. Bahâyî'nin 7 beyitlik gazel nazım şekli ile kaleme aldığı şiiri, Nasûhî'de de gazel nazım şekliyle devam etmiş ama beyit sayısı 5'e düşmüştür. Vezin, kafiye ve redif gibi unsurlarda ortaklıklar devam etmiştir. Tamlamalara bakıldığında ise Nasûhî'nin, Bahâyî gibi ince ve orijinal hayalleri yakaladığı söylenemez. Nasûhî'nin dili, Bahâyî'ye göre daha sade ve anlaşılırdır. Muhtevaya bakıldığında ise her iki şairde de âşıkâne bir üslubun varlığı söz konusudur.

2.3. Yahyâ Nazîm

Asıl adı Yahyâ olan Nazîm'in, doğum tarihiyle ilgili net bir bilgi bulunmayıp, İstanbullu olduğu bilinmektedir. Şairin ilk mahlası Halîm'dir. Daha sonra Neşâtî tarafından kendisine Nazîm mahlası verilmiştir (Çakır, 2018).

Nazîm, çok sayıda na't türünde eser yazmış ve bu özelliğinden dolayı "Na't-gû" sıfatıyla ün kazanmıştır. Bunun yanı sıra yapmış olduğu işten dolayı "Pâzârbaşı" namıyla da anıldığı kaynaklarda ifade edilmiştir. Nazîm'in şiir ve musikide kabiliyetli olduğu ve bu kabiliyetinden dolayı genç yaşta Enderun'a alınarak burada öğrenim gördüğü aktarılmaktadır. Arapça ve Farsçayı öğrenen Nazîm, öğrenimini bitirdikten sonra sarayda çeşitli görevlerde çalışmaya başlamıştır. Daha sonra kendi irâdesiyle saray dışındaki bir göreve geçmiş ve hayatının sonuna kadar İstanbul pazarbaşılığı görevinde bulunmuştur. Nazîm, maddî olarak çok da iyi bir hayat yaşamadığını ve bu durumdan memnuniyetsizliğini de şiirlerinde ifade etmiştir. Kaynaklarda Nazîm'in Mevlevî olduğu hususunda görüşler de vardır. Nazîm'in, uzun bir yaşam sürdükten sonra 1727'de vefat ettiği bilinmektedir (Çakır, 2018).

Nazîm'in elde bulunan tek eseri, beş ayrı *Divân*'ıdır. Yaşamış olduğu devirde, şairler arasında öne çıkan Nazîm, daha çok na'tlarıyla meşhur olmuştur. Kasidede Nef'i'yi üstat olarak gören Nazîm, gazelde ise Neşâtî'nin tesiri altında kalmıştır. Adı geçen şairlerin şiirlerine yazmış olduğu nazireleri de bulunmaktadır. Nazîm, hem kendi

döneminde hem de kendi döneminden sonraki şairler tarafından oldukça ilgi görmüştür. Onun şiirlerine yapılan tahmis ve nazireler de mevcuttur. Şairin gazelleri; genel itibarıyla tasavvuftan uzak, rindâne ve âşıkâne özelliklere sahiptir. Şairliğinin yanı sıra bestekârlığı ile de tanınan Nazîm, aynı zamanda musiki sahasında da birçok sanatkârın üstadıdır. Nazîm, şarkı nazım biçimini ilk deneyenlerden biri olması hasebiyle de oldukça önem arz etmektedir (Çakır, 2018).

Nazîm, Bahâî'nin “neylersin” redifli gazeline tanzîr etmiş ve kendisini “üstat” olarak kabul etmiştir (Uludağ, 1992). Uludağ (1992) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde, söz konusu nazirenin sadece matla beyti verilmiştir. Yazılan nazirenin tamamı ise şöyledir:

Derûnum eyledin mecrûh sad-feryâd neylersin
Helâk oldum dahi ey gamze-i cellâd neylersin

Vücûdum kişverin yıkdın derûnum mülkini yakdın
Meded ey seyl-i eşk ey âh-ı âteş-zâd neylersin

Hemân fermân-revâ-yı 'aşka teslim olma dil çâre
Sana Şîrîn'i taşdan gösterir Ferhâd neylersin

Yine bir âfete vardır gönül virmek derûnumda
Vefâ-pîşe cefâ-cû her-çi-bâd-âbâd neylersin

Neşât-ı dil sürûr-ı şevk u şâdiden su'âl itme
Sana lâzım degil ey hâtır-ı nâ-şâd neylersin

Hüner levh-i dile nakş itmedir tasvîr-i cânânı
Kuru sûret yazup divâra ey Bihzâd neylersin

Te'âlallâh Nazîmâ tab'ına mahsûsdur hakkâ
Bu resme peyvê-i hâme-i üstâd neylersin (Çakır, 2018, s. 940).

Yukarıda verilen 7 beyitlik gazel, Bahâî'nin zemin şiirine, Nazîm tarafından yazılan naziredir. Bu nazirenin, zemin şiir ile şekil ve muhteva açısından pek çok ortaklığı mevcuttur. Bahâî'nin gazel nazım şekli ile kaleme aldığı şiiri, Nazîm'de de aynen devam etmiş bununla birlikte beyit sayısı, vezin, kafiye ve redif de aynı şekilde korunmuştur. Zemin şiir ile olan muhteva ortaklığına bakıldığında ise yine aynı şekilde âşıkâne üslubun şiire hâkim olduğu görülmektedir. Dil ve anlatımın ise Bahâî'ye göre daha sade olduğu söylenebilir. Nazîm, yazmış olduğu bu nazire ile hayal ve mazmunlarda da ortaklığa gitmiştir. Örneğin; Bahâî'de, “Ey Behzâd! Sevgilinin benini ve ayva tüylerini güzel tasvir edersin ama sevgilinin cazibesini ve fitnessini

çizmeye gelince ne yapacaksınız?” (Özgül & Göktaş, 2023, s. 682) şeklindeki 6. beyit, Nazım’de “Ey Bihzâd! Duvara kuru resim nakşedip ne yapacaksınız? (Asıl) marifet, sevgilinin resmini gönül levhasına nakşetmektir.” şeklinde oluşturulmuştur. Bu iki beytin günümüz Türkçesine bakıldığında dahi şairin yakalamış olduğu muhteva ortaklığı bariz bir şekilde görülmektedir.

2.4. Sultan I. Mahmut (Sebkâtî)

Sultan I. Mahmut, 1696 yılında Edirne’de dünyaya gelmiştir. Osmanlı Devleti’nin 24. padişahı olarak tahta çıkan I. Mahmut’un saltanat yılları, 1730-1754 arasındadır. Saltanatının ilk yıllarında ülke içerisinde huzuru sağlamaya çalışmış, iç ve dış meselelerde de bir denge politikası izlemiştir. I. Mahmut, dış siyasette barışçıl bir tavır sergilemekle birlikte iç siyasette de birçok yenilik ve düzenleme yapmış, imar faaliyetlerine de önem vermiştir. Padişahın; Humbaracı Ocağı’nı islah ettirmesi, Üsküdar’da bir hendesehâne açtırması, Topçu Ocağı’nı tekrardan düzenlemesi, matbaanın faaliyetini tekrardan başlatması, Yalova’da ilk kâğıt imalathânesini kurması, Nuruosmaniye Külliyesi inşaatını başlatması, belirli yerlere kasır, bahçe, su yolları ve bentler yapması onun, yapmış olduğu yenilik, düzenleme ve imar faaliyetlerine örnek verilebilir. Kaynakların vermiş olduğu bilgilere göre I. Mahmut, altı kütüphanenin kurucusu olmakla birlikte beş kütüphanenin de koleksiyonlarının zenginleşmesine katkı sağlamıştır. I. Mahmut, Osmanlı’ya son parlak devrini yaşatan padişah olmuştur. Kendisinin hayırsever, ağırbaşlı, dindar, zeki, adil ve yumuşak huylu bir mizaca sahip olduğu ifade edilmiştir. Hakkâklık ile ilgilenen I. Mahmut’un; cirit, at yarışı, yüzme sporları yaptığı, bunun yanı sıra mehtap seyirlerini sevdiği, musikiyle uğraştığı, çiçekleri çok sevdiği ve satranca da ilgisi olduğu söylenmektedir. Sultan I. Mahmut, 1754 yılında İstanbul’da vefat etmiştir (Ay Say, 2021).

Sultanın edebî kişiliğine bakıldığında ise, Türkçe şiirlerinde Sebkâtî mahlasını, elde bulunan tek Arapça şiirinde ise kendi adını kullandığı görülmüştür. 18. yüzyıl tezkirelerinde şair hakkında bir bilgiye rastlanılmamakla birlikte bugüne kadar şairin; biri Arapça, üçü Türkçe olmak üzere 4 gazeli, bir kıtası ve bir de beyti olmak üzere toplamda altı manzumesine rastlanılmıştır. Ali Nureddin’in kaleme almış olduğu *Kelâmü’l-Mülûk* adlı eserinde I. Mahmut’un, kuvvetli bir şair olduğunu ifade etmiştir. Ali Emirî ise, *Cevâhirü’l Mülûk* adlı eserinde I. Mahmut’un; mucize nefesli bir şair olduğu, şiir lisanının süsü olduğu, söz incileriyle dolu bir hazine, şairlerin padişahı, söz denizinin yüzücüsü, inci ve cevher saçan özelliklere sahip olduğunu aktarmıştır. Sultan I. Mahmut’un; tarih, edebiyat ve mûsikî alanında kendisini geliştirmekle birlikte yazmış olduğu hatt-ı hümayunlarında ayet, hadis, Farsça ve Türkçe atasözleri, deyimler ve söz sanatlarından yararlandığı da kaynaklarda ifade edilmiştir (Ay Say, 2021).

Osman Bey'den Sultan Vahdettin'e adlı kitapta I. Mahmut bölümünü hazırlayan Ay Say (2021), şairin aşağıda verilen şiirinin, Şeyhülislâm Bahâyi Efendi'nin "neylersin" redifli gazeline nazire olduğunu ifade etmiştir. I. Mahmut'un toplamda sadece altı şiiri bulunmaktadır. Ve bu şiirlerden biri Şeyhülislâm Bahâyi'ye yazdığı şu naziredir:

Dili rencide itdin ey cefâ-mu'tâd n'eylersin
Ne küstâh itdik âyâ nev-sitem îcâd n'eylersin

Harâb oldu cihân nîm-i nigehten ey kuhül sen de
O çeşm-i fitne-cûya eyleyip imdâd n'eylersin

Helâk-i hançer-i âzârın olmuş dilleri bilsen
Yine bismil idip ey gamze-i cellâd n'eylersin

Rehâ bulsan da ey dil dâm-ı zülf-i fitne-pîrâdan
Yine pervâza yok kudret olup âzâd n'eylersin

Esîr-i kâfir-i zülfün olan İslâm-hûlardır
Ser-â-ser eyleyip dünyâyı küfr-âbâd n'eylersin

O bigâne-meniş cevri-ülfetin ey Sebkatî bilmem
Niçün şeb tâ seher nâmın idip evrâd n'eylersin (Ay Say, 2021, s. 304).

Yukarıda verilen 6 beyitlik gazel, Bahâyi'nin zemin şiirine, Sultan I. Mahmut tarafından yazılan naziredir. Bahâyi'nin şiiriyle şekil ve muhteva açısından karşılaştırıldığında ilk olarak nazım şekli, vezin, ses ve söz tekrarları, kafiye ve redif gibi unsurlarda ortaklıklar söz konusudur. Beyit sayısı ise farklıdır. 7 beyit ile oluşan zemin şiir, I. Mahmut'ta 6 beyte düşmüştür. Muhtevaya bakıldığında âşıkâne üslubun sürdüğü ve sevgilinin güzellik unsurlarının şiirde devam ettiği görülmektedir. Bu şiire bakıldığında her ne kadar kendi içerisinde başarılı gibi gözükse de Bahâyi'de var olan orijinal ve ince hayallerin seviyesine yetişemediği söylenebilir.

2.5. Ferrî Mehmed

Ferrî Mehmed, 18. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş olup 19. yüzyılın başlarında vefat etmiştir (Kırbyık, 1994). Asıl adı Mehmet olan Ferrî'nin, 1756 yılında doğduğu kabul edilir ve Tatarpazarlığı şehrinden olduğu söylenmektedir. Ailesi hakkında malumat bulunmamaktadır. Kaynakların vermiş olduğu bilgilere göre Ferrî, dönemin âlim ve şair şahsiyetlerinden Neş'et Süleyman'ın talebesi olmuştur (Çınarcı, 2019). Ferrî'nin, vezirlerin mektupçuluğu ve divan kâtipliği gibi görevlerde bulunmuş olması, onun iyi derecede yetiştiğini göstermektedir. Yapılan çalışmalarda Ferrî'nin çeşitli memuriyetlerde bulunduğu ama bu görevlerinde istediklerine ulaşamadığı ifade

edilmiştir. Kaynaklara göre mültezim olduğu da söylenen Ferrî'nin, Dîvân'ından hareketle vergi tahsili sırasında vurularak öldürüldüğü söylenmektedir. Şair, 1805 yılında vefat etmiştir (Kırbıyık, 1994).

Ferrî'nin edebî kişiliği hakkında kaynaklarda yeterli malumat bulunmamaktadır. Şairin elde bulunan tek eseri *Dîvân*'ıdır. Şairin Dîvân'ından hareketle birtakım bilgilere ulaşılması mümkündür. Diğer şairlerde olduğu gibi Ferrî'de de tasavvufî ifadelerin varlığı söz konusudur. Şairin şiirinde her ne kadar tasavvufî ifadeler varsa da bu, gelenekte olanı sürdürmek gayesinden ileri gelmiştir. Genel itibarıyla Ferrî'nin şiirlerinde hüznün ve keder hâkimdir. Şair, şiirlerinde denizcilik ve mûsikî terimlerinden de istifade etmiştir. Ferrî'nin şiirlerinde aşırı derecede müstehcen kelime ve deyimlerin varlığı da söz konusudur. Ferrî'nin dil ve üslubuna bakıldığında genel itibarıyla dilinin ağır olduğu, Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara yer verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra bazen sade bir Türkçe kullandığına da şahit olunmaktadır. Şiirlerinde edebî sanatları yoğun olarak kullanmış, deyim ve atasözlerinden de yararlanmışır (Kırbıyık, 1994).

Şairin, yazmış olduğu nazire, tahmis ve tesdislerden hareketle kimlerden etkilendiğini tespit edilmesi mümkündür. Şair; Neş'et Süleyman, Keşanlı Zihnî, Sıdkî, Hamdî, Gülşenî, Hâdî, Sa'dî, Râgıb, Nefî, Vecdî, Fehîm, Vehbî, Sezâyî, Neyyir, Nâbî ve Cevrî'nin şiirlerine nazire yazmıştır. Ayrıca; Bahâyî, Keşanlı Zihnî, Nefî, Hâmî, Cevrî, Sâbit, Neyyir, Fehîm, Şevket ve Sabîh'in gazellerine de tahmisler kaleme almıştır. Bunların yanı sıra Sâni'nin bir beytini de tesdis etmiştir (Kırbıyık, 1994).

Sadeddin Nüzhet; Şeyh Rüştî ve Ferrî gibi şairlerin Bahâyî'nin bazı gazellerini tahmis ve tanzîr ettiğini aktarmıştır (Uludağ, 1992). Yapmış olduğumuz taramalar neticesinde Ferrî'nin, Bahâyî'nin başka bir gazelini tahmis etmesinin yanı sıra, Bahâyî'nin "neylersin" redifli gazeline de nazire yazdığı tespit edilmiştir. Ferrî, söz konusu şiirinin makta beytinde şiirin Bahâyî'ye nazire olduğunu ifade etmiştir. Yazılan nazire şöyledir:

Beni yakdun meded ey âteş-i vekkâd n'eylersin
Yine şem'-i cefâyî eyledün ikâd n'eylersin

Rakîbe dil-sitânlık 'âşîka cevri ile düşmânlık
Bu tarz-ı emr-i ber-'aksi idüp icâd n'eylersin

Humâr ile nîgeh gâhî hezîmet gösterür ey büt
O kâfir gamze ol dem itmese imdâd n'eylersin

Kocundığı yire basdun gibi darb ile ey ney-zen
Ney-i muhrik-sürûda itdürüp feryâd n'eylersin

Bu tarz-ı tâze ile Ferrî vâdî-i Bahâyîde
Ser-â-pâ gıpta-keş erbâb-ı isti'dâd n'eylersin (Kırbyık, 1994, s. 198).

Yukarıda verilen 5 beyitlik gazel, Bahâyî'nin zemin şiirine, Ferrî tarafından yazılan naziredir. Şekil ve muhteva açısından zemin şiir ile olan ortaklıklarına bakıldığında nazım şekli, vezin, kafiye ve redif gibi unsurlarda birlik olduğu görülmekle birlikte sadece beyit sayısında bir farklılık söz konusudur. Bahâyî'nin, âşıkâne üslubu, Ferrî'de de devam etmektedir. Ferrî, Bahâyî'deki aynı hayali, farklı tamlamalar ve mazmunlar ile sürdürmüştür.

2.6. Sultan III. Selim (İlhâmî)

Sultan III. Selim, 1761 yılında İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı Devleti'nin 28. padişahı olarak tahta çıkan III. Selim'in saltanat yılları, 1789-1807 yılları arasındadır (Gedik, 2021). III. Selim, daha küçük yaşlarında iken saray protokolü ve devlet işleriyle ilgilenmiş ve kazanmış olduğu tecrübeler onun, saltanat döneminde ıslahatçı bir zihniyete sahip olmasına imkân sağlamıştır. III. Selim'in babası olan III. Mustafa'nın vefatından sonra tahta, III. Selim'in amcası, I. Abdülhamit çıkmıştır. I. Abdülhamit, yeğeninin eğitimine önem vermesinin yanı sıra, onu sarayda göz önünde tutmaya da dikkat etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde oluşan birtakım siyasî başarısızlıklar hem devlet kademelerinde hem de halkta huzursuzluğun oluşmasına sebep olmuştur. Bu durumun bir neticesi olarak halk nezdinde Sultan I. Abdülhamit'e karşı olumsuz bir hava oluşmuş ve III. Selim'in tahta çıkartılması hususunda girişimlere başvurulmuştur. Bu durumdan dolayı III. Selim'in destekçilerinden bazıları görevlerinden azledilmiş veya idam edilmiştir. Bu durum III. Selim'i oldukça üzmüş ve kendisinin saray hayatı zorlaşmıştır. Şehzâde, bu sıkıntılı zamanda şiire ilgi duymuş ve İlhâmî mahlasıyla şiirler yazmıştır. Bunun yanı sıra mûsikî dersleri de almış ve güzel besteler vücuda getirmiştir. I. Abdülhamit'in vefatından sonra III. Selim, 1789 yılında tahta geçmiş ve Osmanlı Devleti'nin pek çok müessesesinde ıslahatlar uygulamıştır. Kaynaklarda III. Selim'in; yumuşak huylu, sanata düşkün, hoşgörülü ve çok bağışlayıcı bir yapıya sahip olduğu ifade edilmiştir. 1807 yılında III. Selim'e karşı bir ayaklanma başlamış ve söz konusu ayaklanma, padişahın tahttan indirilmesiyle son bulmuştur. Daha sonra 1808 yılında III. Selim'i tekrardan tahta çıkarma gibi bir girişim olmuş ise de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kaynakların ifade ettiğine göre III. Selim'i tahta çıkarmak için ayaklanan Alemdar Mustafa Paşa ve taraftarları, saraya girdiklerinde Sultan Selim'in şehit edildiğini görmüşlerdir (Gedik, 2021).

İlhâmî mahlasıyla şiirler yazan III. Selim'in eldeki yegâne eseri *Divân*'ıdır. Genel itibarıyla âşıkâne bir üslup kullanarak şiirlerini yazan İlhâmî'nin, hikemî tarzda şiirleri de bulunmaktadır. İlhâmî'nin Mevlevîlik ile bağı olmasına rağmen, şiirlerinde tasavvufî konular yok denecek kadar azdır. Mûsikî sahasında kendisini geliştiren

İlhâmî'nin, başta Sûzidilârâ makamı olmak üzere kendi icat ettiği makamlarda besteleri bulunmaktadır. Şairin Dîvân'ında bulunan şarkılar, Türk mûsikîsi açısından oldukça önem arz etmektedir. Şairin kullanmış olduğu dil ve üsluba bakıldığında, genel itibarıyla Mahallîleşme akımına uymasından hareketle, şiirlerinde sade bir Türkçe kullanmış olup, deyim ve atasözlerinden de yararlandığı görülmektedir. Samimi bir dille şiirlerini kaleme alan İlhâmî, sosyal muhtevadan da yararlanmıştı (Gedik, 2021).

İlhâmî Sultan III. Selim adlı kitapta, Gedik (2021), şairin aşağıda verilen şiirinin, Şeyhülislâm Bahâyî Efendi'nin "neylersin" redifli gazeline nazire olduğunu ifade etmiştir. Yazılan nazire şöyledir:

Yeter ey bülbül-i şûrîde zâr u âhî n'eylersin
Senin goncan var iken söyle gayrı mâhî n'eylersin

Kamer ruhsâreli bir âfitâbın var iken ey dil
Çıkıp meydâna böyle gökde mihr ü mâhî n'eylersin

Anın 'anberle misk-âsâ kokarken turre-i zülfü
Meşâmma söyle 'âşık gayrı 'itr-i şâhî n'eylersin

O şûhun gülsitân-ı sînesi var iken 'âlemde
Bu 'âlemde dahî sen başka râg u râhî n'eylersin

Yeter İlhâmînin feryâd u âhın alma ey meh-rû
Kıyâmetde bu rûtbe bu günâh u âhî n'eylersin (Gedik, 2021, s. 140).

Yukarıda verilen 5 beyitlik gazel, Bahâyî'nin zemin şiirine, İlhâmî tarafından yazılan naziredir. Bilindiği üzere bir şiirin nazire kabul edilebilmesi için temel olarak vezin, kafiye/redif ve muhteva olmak üzere bu üç unsorda bir ittifak olması gerekmektedir. Bu şiire bakıldığında ise zemin şiirle, kafiye/redif ittifakı sağlanamadığı görülmektedir. Her ne kadar böyle bir uyuşmanın gerektiği söz konusu ise de kafiyenin, nazire için yüzde yüz bir ölçüt olduğu söylenemez. Hatta divan şiirinde hem redifi, hem kafiyesi farklı nazirelerin varlığı da söz konusudur (Köksal, 2018). İlhâmî, yazmış olduğu bu şiirle nazım şekli, vezin, redif gibi unsurlarla Bahâyî'nin şiiriyle ortaklık yakalamışsa da kafiye ve beyit sayısında ise farklılıklar mevcuttur. Muhtevaya bakıldığında ise konu itibarıyla Bahâyî gibi âşıkâne üslubun ve sevgilinin güzellik unsurlarının şiire hâkim olduğu görülmektedir. Şiirdeki dil ve anlatıma bakıldığında, Bahâyî'ye nazaran daha sade ve anlaşılır bir dil ile karşılaşmaktayız. Fakat Bahâyî'de olan orijinal ve derin hayalleri; İlhâmî, naziresinde aynı seviyede işleyememiştir.

3. Neylersin Redifli Gazele Yazılmış Nazire Benzeri Şiirler

3.1. Tahmis

3.1.1. Nâ'ilî-i Kadîm

Nâ'ilî'nin asıl adı Mustafa olup İstanbul'da ne zaman dünyaya geldiği bilinmemekle birlikte 1608-1611 yılları arasında doğmuş olduğu söylenmektedir. Kaynaklarda hayatı hakkında verilmiş olan bilgiler oldukça sınırlıdır. Ne derece bir öğrenim gördüğü bilinmeyen Nâ'ilî'nin, şiirlerinden hareketle çok iyi yetiştiği ve yüksek bir kültüre sahip olduğu anlaşılmaktadır (İpekten, 2019). Tezkire yazarı Rızâ, Nâ'ilî'yi şöyle ifade etmiştir: "Zümre-i şu'arâ-yı tâze-gûyân ve bülegâ-yı erbâb-ı 'irfândandır." (Zavotçu, 2017, s. 212).

Genç yaşta Mâden kalemine memur olarak giren Nâ'ilî, kalemde baş halifeye kadar yükselmiştir. Orta halli bir memur hayatı yaşamış ve hayatının ileriki dönemlerinde bir hâmi arayışı içerisinde olmuştur. Şair, kendisine bir hâmi bulmasına rağmen bu durum kısa sürmüş ve memurluk maaşıyla geçinmeye devam etmiştir. Şairin şiirlerinde fakir bir ömür sürdüğü ve hayattan yakındığı görülmektedir. Böyle bir yaşam içerisinde olan şair, bununla kalmayıp Edirne'ye sürgün edilmiş ve daha da kötü bir duruma düşmüştür. Sürgün yıllarında oldukça acı çeken Nâ'ilî, bu durumunu şiirlerinde de ifade etmiştir. Fâzıl Ahmed Paşa'ya kasideler sunan şair, bağışlanma talebinde bulunmuştur. Bunun sonucunda affedilmiş, aynı zamanda Fâzıl Ahmed Paşa'nın ilgi ve yardımlarını da görmüştür. Nâ'ilî, 1666 yılında İstanbul'da, dünyaya veda etmiştir (İpekten, 2019).

Şairin elde bulunan tek eseri *Divân*'ıdır. Fakat Kutluk (1962), *Divân*'ından başka mensur eserlerinin de kuvvetli bir ihtimalle olabileceğini ifade etmiştir. Şiirlerinde Nâ'ilî mahlasını kullanan şairin, şiirlerinden hareketle Halvetiye tarikatından olduğu düşünülmektedir. Şairin bünyesinin zayıf ve hastalıklı olduğu bilinmekte ve Nâ'ilî'nin, söz konusu bu durumunu şiirlerine de yansıttığı görülmektedir. Nâ'ilî, daha iyi bir hayata ulaşmayı hayal ederken ne yazık ki beklediği hayata erişememiş ve karamsarlığa düşmüştür. Kaynaklarda verilen bilgilere göre şair, şiirde yeni bir çığır açmakla birlikte kendisine has bir üslup da getirmiştir. Şiirlerinde incelik ve nezaketin varlığının yanı sıra uzun tamlamalar, yabancı kelimeler ve geniş hayaller gibi özellikler şiirin, derin anlam kazanmasına ve mânâ bakımından giriftleşmesine ortam hazırlamıştır. Şairin şiirlerinde var olan bu özellikler, XVII. yüzyılda Türk şiirinin büyük oranda etkilendiği sebk-i Hindî'nin getirmiş olduğu yeniliklerden kaynaklanmıştır. Nâ'ilî, bu üslubun Türk edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden biri olmuş ve şiirlerinde bu üslubun bütün özellikleri mevcuttur. Şiirlerinde soyut kavramları somut kavramlarla birleştirmiş böylelikle ince hayaller ve derin anlamlar oluşmuştur. Sonuç itibarıyla sebk-i Hindî etkisinde kalan Nâ'ilî, bu üslubun getirmiş olduğu özellikleri şiirlerinde

yansıtmıştır. Şairin şiirinde yabancı kelimeler, zincirleme tamlamalar, tasavvuf, ıstırap ve mübâlağanın varlığı söz konusudur. Dili, süslü ve ağdalı olmakla birlikte buna karşın ince, nazik ve zariftir. Ahenge de oldukça önem vermiştir (İpekten, 2019).

Şeyhülislâm Bahâî'nin “neylersin” redifli gazeli, Nâ'îlî tarafından tahmis edilmiştir. Bu tahmisten hareketle yazılmış tehziller de başka bir çalışmada detaylı olarak incelenmiştir (Özdil & Göktaş, 2023). Nâ'îlî'nin tahmisi şu şekildedir:

Hirâs-ı fitne saldun dehre ey bî-dâd n'eylersin
Kopardun yer yer âşûb-ı kıyâmet-zâd n'eylersin
Perîşânlıklar etdün nev-be-nev îcâd n'eylersin
Tagıtdun h'âb-ı nâz-ı yâri ey feryâd n'eylersin
Edüp fitneyle dünyâyı harâb-âbâd n'eylersin

Vücûdun eylemiş hikmet-şinâs-ı 'âlem-i bâlâ
Aristâlis-i 'asr u nakd-ı vakt-ı Bû 'Alî Sinâ
Benânun hall-i râz-ı müşkilât-ı nabz edüp hakkâ
Edersün gerçi her derde tabîbüm bir devâ ammâ
Cünûn-ı ehl-i 'ışk olunca mâder-zâd n'eylersin

Nihândur bûy-ı fitne târ-ı 'anber-fâm-ı zülfünde
Nice subh-ı kıyâmet muhtefidür şâm-ı zülfünde
Dimâg-âşüftedür cân ârzûy-ı kâm-ı zülfünde
Dil-i mecrûhuma rahm eyle kalsun dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan murgı edüp âzâd n'eylersin

Zemîn nat'-ı siyâset-gâh-ı dil seyf-i kazâ mübrem
Zebân hâmûş-ı hayret sîne sûzân dîdeler pür-nem
Hevây-ı 'ışk şûr-efgen mahabbet gâlib ü muhkem
Şehîd-i tîg-ı 'ışk-ı yârdur ser-cümle-i 'âlem
Urup şemsîre dest ey gamze-i cellâd n'eylersin

Bulup pervâza ruhsat rûzgâra 'işveler saldun
Perîşân etmege cem'iyet-i 'uşşâkı cân atdun
Ne âl etdünse etdün murg-ı cânı dâma ugratdun
Varup gîsûy-ı zülf-i yâri biri birine katdun
Yine bir fitne tahrîk eyledün ey bâd n'eylersin

Ne sûret kim çekersün cân bağıslarsun Mesîh-âsâ
Olur hayrân-ı kârün mû-şikâfân-ı yed-i beyzâ

Bu san'atde ne Erjeng ü ne Mânîdür sana hem-tâ
Güzel tasvîr edersün hatt u hâl-i dil-beri ammâ
Füsûn u fitneye geldükçe ey Bihzâd n'eylersin

Olursun Nâ'ilî-veş gördüğüm mahbûba efgende
Metâ'-ı sabrunı tâlân eder her tıfl-ı nâzende
Mahabbet gam-fezâ esbâb-ı cem'iyet perâkende
Bahâyi-veş degilsün kâbil-i feyz-i safâ sen de
Tekellûf ber-taraf ey hâtır-ı nâ-şâd n'eylersin (İpekten, 2019, s. 267-268).

Nâ'ilî, yapmış olduğu bu tahmis ile mevcut beyitler ve eklenen mısralar arasında hem şekil hem de muhteva ortaklığıyla bir anlam kaynaşması ortaya koymuştur. Bahâyi'nin şiirinden farklı olarak gazel nazım şeklinin, tahmis nazım şekline dönüştüğü görülmektedir. Şekil itibarıyla mevcut şiirle, ses ve söz kaynaşması, vezin, tamlamalar gibi unsurlarda ortaklıklar mevcuttur. Söz konusu şiirlere bakıldığında iki şairin de sebk-i Hindî'nin etkilerini taşıdığı görülmektedir. Şiirlerde var olan derin anlamlar, soyut ve somut unsurların bir arada verilmesi, girift anlam, orijinal hayallerin kurulması ve terkiplerin varlığı gibi unsurlarla tahmis, tek bir ağızdan çıkmış gibi mevcut beyitlerle bütünleşmiştir. Örneğin şiirin sadece 1. bendine bakıldığında dahi orijinal ve ince hayale sahip olan "fitne korkusu" ve "sevgilinin naz uykusu" gibi terkiplerde, sebk-i Hindî'nin özelliklerini tespit etmemiz mümkündür. Sonuç itibarıyla ortak bir üslupla ile bütünleşen "neylersin" redifli şiir, az sözle çok şey anlatmanın bir örneği olmuştur.

3.1.2. Güftî

Asıl adı Ali olan Güftî, Edirneli'dir. Kaynaklarda hayatı hakkında sınırlı bilgilere sahip olduğumuz Güftî'nin, Dîvân sahibi ve aynı zamanda tezkire yazarı olduğu bilinmektedir. Tahsilini Edirne'de tamamlayan Güftî'nin, önce kırk akçe müderrisliğine, daha sonra da kadılık mesleğine girdiği söylenmektedir. Yaşamında istediklerini tam olarak elde edemeyen Güftî'nin, büyük bir karamsarlığa düştüğü ve bundan dolayı aslen şakacı olan tabiatının, alay etmeye hatta hicve yöneldiği ifade edilmiştir. Eserlerinde daima zamandan ve çevresinden memnun olmadığını ve bu durumdan şikâyetçi olduğunu aktarmıştır. Nitekim şiir ve ilmin takdir görmediği, bununla birlikte liyakatsizliğin baş gösterdiği bir devirden bahsetmiş ve bu durumdan yakınıp, talihinden şikâyetçi olmuştur. Güftî, Tezkire'sinde kendisinin yoksul bir hayat sürdüğünü, bütün ömrünü elem, mihnet, ye's ve hüsrân içinde geçirdiğini ifade etmiştir. Yaşamında tam anlamıyla hak ettiği itibarı göremeyen Güftî'nin, 1677 yılında vefat ettiği söylenmektedir (Yılmaz, 2001).

Güftî'nin, Türk edebiyatında ilk manzum tezkire olarak bilinen *Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı*, *Dîvân'ı* ve bunların yanı sıra, *Hilye-i Güftî*, *Zafernâme*, *Şâh ü Derviş*, *Gamnâme* ve

Zellenâme adlı eserleri mevcuttur. 17. yüzyılda yaşayan Güftî, dönemin diğer şairleri gibi Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar kullanmış, böylelikle eserleri, süslü ve ağdalı bir dil ile yazılmıştır. Şairin, gazel ve rübâîlerinin, kaside ve mesnevilerine göre daha sade ve anlaşılır bir dile sahip olduğu bilinmektedir. Güftî'nin üslubuna bakıldığında ise, 17. yüzyıl Türk edebiyatını etkileyen sebk-i Hindî'nin etkisinde kaldığı görülmektedir. Söz konusu üslubun tüm özelliklerini taşımamakla birlikte ızdırıp, soyut ve somut kavramların uzun tamlamalar halinde birleşmesi gibi özellikler onun şiirinde mevcuttur (Yılmaz, 2001).

Güftî'nin eserlerinden hareketle yaşamında, kimlerden yardım gördüğü öğrenilmektedir. Onun, Şeyhülislâm Bahâî'den çok büyük lütuflar gördüğünü Dîvân'ında adına yazdığı mesnevilerden, kasidelerden ve Tezkire'sindeki ilgili maddeden anlaşılmaktadır. Güftî, Bahâî'yi kendisi için bir velinîmet olarak gördüğünü şiirlerinde ifade etmiştir (Yılmaz, 2001). Uludağ (1992) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ve Yılmaz (2001) tarafından hazırlanan Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sı adlı kitapta Güftî'nin, Bahâî'nin "neylersin" redifli gazeline iki ayrı tahmis yazdığı belirtilmektedir. Söz konusu yazılan tahmisler şöyledir:

Ümîd-i vasl idüp ey âşık-ı nâ-şâd n'eylersin¹
Olursun sen de âlâm-ı gama mu'tâd n'eylersin
Gözi bir fitne-i h'âbide-i bî-dâd n'eylersin
Dağıtdun h'âb-ı nâz-ı yâri ey feryâd n'eylersin
İdüp fitneyle dünyâyı harâb-âbâd n'eylersin

İder dil-ârzü subh-ı visâli şâm-ı zülfünde
Mu'attardur dimâg-ı fitne istişmâm-ı zülfünde
Ko olsun rişte ber-pâ-mürg-ı dil eyyâm-ı zülfünde
Dil-i mecrûhumuz lutf eyle kalsun dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan mürgi idüp âzâd n'eylersin

Sen ey şâne egerçi hâke târ-ı zülfünü atdun
Anı müjgân-ı hûr itdi sabâsın râyegân satdun
Şemîm-i kâkülün 'itr-ı meşâm-ı rûzgâr atdun
Varup gîsû vü zülf-i yâri biri birine katdun
Yine bir fitne tahrîk eyledün ey bâd n'eylersin

Nihâl-ı dil-pesend-i kâmet-i dil-dâr-ı meh-sîmâ
Hırâm-ı nâzın eyler fitne-hîz olsa zemîn-peymâ

¹ Yılmaz'ın (1983) TÜBESS üzerinden erişilen doktora tezinde şiirin ilk mısraı siliktir. Uludağ (1992) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ise tahminin sadece ilk bendi mevcuttur. Çalışmamızda silik olan ilk mısra, Uludağ'ın yüksek lisans tezinden alınarak tahmis tamamlanmıştır.

Olursan nakş-ı pîrâ-yı cemâl-ı şâhid-i ma'nâ
Güzel tasvîr idersin hâl u hatt-ı dilberi ammâ
Füsûn-ı şîveye geldükde ey Bihzâd n'eylersin

N'ola cûş itse fitne ser-zemîn-i nâzdan her-dem
Hırâm-ı nâzına vâ-bestedür şûr-ı kıyâmet hem
Olur mecrûh-ı 'aşka şevk-ı zahm-ı nâz bir merhem
Şehîd-i tîg-i 'aşk-ı yârdur ser-cümle-i 'âlem
Urup şemşîre dest ey gamze-i cellâd n'eylersin

Ne îsîdür lebün kim itse şekker-rîzî-i ma'nâ
İder bir cünbiş-i ebrûyile bin mürdeyi ihyâ
Şifâ-sâz olmada dünyâya ol la'l-ı hayât-efzâ
Tabîbüm gerçi her derde idersin bir devâ ammâ
Cünûn-ı ehl-i 'aşk olunca mâ-der-zâd n'eylersin

Ne denlü olsa rûy-ı şâhid-i gül-zâr tâbende
Karîn-i bezmi olmaz 'andelîb-i zâr ü efgende
Nevâ-yâb olmasun Güftî 'aceb mi seyr-i gül-şende
Bahâyî-veş degülsin kâbil-i feyz-i safâ sen de
Tekellûf ber-taraf ey 'aşık-ı nâ-şâd n'eylersin (Uludağ, 1992, s. 51; Yılmaz, 1983, s. 268).

Hücûm-ı nâza her dem ey ... nâ-şâd n'eylersin²
Virür bir başka hayret-şevkî-î bî-dâd n'eylersin
Olup âh-ı kıyâmet-hîze hem mu'tâd n'eylersin
Dağıtdun h'âb-ı nâz-ı yâri ey feryâd n'eylersin
İdüp fitneyle dünyâyı harâb-âbâd n'eylersin

Hired harf-âşinâyı fitnedür eyyâm-ı zülfünde
Dimâg âşüfte-sevdâ târ-ı 'anber-fâm-ı zülfünde
Esîr-i rûyun oldı dil hevâ-yı şâm-ı zülfünde
Dil-i mecrûhumuz lutf eyle kalsun dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan mürgi idüp âzâd n'eylersin

² Yılmaz'ın (1983) TÜBESS üzerinden erişilen doktora tezinde şiirin ilk mısraı siliktir. Uludağ (1992) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ise tahminin sadece ilk bendi mevcuttur. Çalışmamızda silik olan ilk mısra, Uludağ'ın yüksek lisans tezinden alınarak tahmis tamamlanmıştır.

Seher ol zülf-i 'anber-târı biri birine katdun
 Dil-i 'uşşâk-ı hasret-kârı biri birine katdun
 Hezârân âh-ı âteş-bârı biri birine katdun
 Varup gîsû vü zülf-i yâri biri birine katdun
 Yine bir fitne tahrîk eyledün ey bâd n'eylersin

İdersin fitne-perverde nihâl-i dilberi ammâ
 Kılursın reşk-i meh nakş-ı cemâl-i dilberi ammâ
 Bilürsin hûb resm-i bî-misâl-ı dilberi ammâ
 Güzel tasvîr idersün hatt u hâl-ı dilberi ammâ
 Füsûn-ı fitneye geldükde ey Bihzâd n'eylersin

Olur 'İsî-i la'lün harf-i i'câz-âşinâ ammâ
 İder her hande-i nâzün gül-i ihyâyı vâ ammâ
 Lebün olur hayât-ı mürdegân-ı ibtilâ ammâ
 Tabîbüm gerçi her derde idersün bir devâ ammâ
 Cünûn-ı ehl-i 'aşk olunca mâder-zâd n'eylersin

Esîr-i gamze-i dil-dârdur ser-cümle-i 'âlem
 Helâk-ı çeşm-i âfet-kârdur ser-cümle-i 'âlem
 Harâb-ı şîve-i âzârdur ser-cümle-i 'âlem
 Şehîd-i tîg-i 'aşk-ı yârdur ser-cümle-i 'âlem
 Urup şemşîre dest ey gamze-i cellâd n'eylersin

Geçersin her zamân Güftî gibi hayret edâ sen de
 Degülsin nâme-i kâm-ı dile harf-âşinâ sen de
 Olursın gül-şen-i âmâlde hasret-nevâ sen de
 Bahâyî-veş degülsin kâbil-i feyz-i safâ sen de
 Tekellûf ber-taraf ey hâtır-ı nâ-şâd n'eylersin (Uludağ, 1992, s. 51; Yılmaz, 1983, s. 269).

Yukarıda verilen iki musammat örneği, Güftî'nin, Bahâyî'nin "neylersin" redifli gazeline yaptığı iki ayrı tahmistir. Bahâyî'de var olan gazel nazım şekli, Güftî'de musammat nazım şekline dönüşmüştür. Güftî, yapmış olduğu tahmislerle mevcut şiirle bir bütünlük sağlamış ve şiiri de zenginleştirmiştir. Şairin, mevcut şiiri iki defa tahmis etmiş olması ise, Bahâyî'nin şiirini takdir ettiği ve üslubunu beğendiğinin bir nişanesidir. Yazılan tahmislerle bakıldığında, tamlamaların varlığının yanı sıra süslü ve ağır bir dilin kullanımı mevcuttur. Güftî de Bahâyî gibi sebki Hindî etkisi altında kaldığından, şiirlerinde hem şekil (ses ve söz tekrarları, vezin, tamlamalar vb.) hem de muhteva açısından (konu, üslup vb.) mevcut şiirle pek çok ortaklık yakalamıştır.

3.2. Taştir

3.2.1. Vahyî

Asıl adı Muhammed olan Vahyî'nin, İstanbullu olup 1660 yılında doğduğu söylenmektedir. Kaynaklarda Vahyî'nin, Halvetî tarikatının Sümbüliye kolunun altıncı şeyhi olduğu ifade edilmekle birlikte müfessir, muhaddis, şair ve ilahici olduğundan da söz edilmiştir (Taş, 2004). Vahyî, 1130/1718 yılında vefat etmiştir (Abdülkadiroğlu, 1985).

Şairin edebî kişiliğine bakıldığında ise, şiirlerinde var olan anlamın, söze göre üstün tutulmuş olduğu ayrıca anlamın, geniş ve derin olduğu da ifade edilmiştir. 17. yüzyılın dil ve anlatımı Vahyî'nin şiirlerine de yansımıştır. Soyut şeylerin somutlaştırılması, mübalâğanın çokluğu, tezat sanatı çerçevesinde birbirine aykırı anlamların bir arada kullanılması gibi özellikler şairin şiirinde mevcuttur. Söz konusu bu özellikler şairin, sebki Hindî etkisinde kaldığının bir göstergesidir. Kaynaklarda Vahyî'nin, kimi şairlerin şiirlerine nazire, kimilerine de tahmis yazdığı ifade edilmiştir. Şairin; İlmî, Nazmî Efendi, Kâşif, Abdî, Hüsnî, Osmanzâde Tâib, Antakizâde Feyzî Efendi, Nazîf, Şehrî Çelebi adlı şairlerin şiirlerine naziresi bulunmakla birlikte; Nâdirî, Şeyhülislâm Yahya, Avnî Efendi ve Nasûhî'nin şiirine de tahmisi mevcuttur (Taş, 2004). Şeyhülislâm Bahâyi'nin "neyleysin" redifli gazeline, Nasûhî tarafından nazire yazılmıştır. Söz konusu yazılan bu nazire de Vahyî tarafından taştir edilmiştir. Yapılan taştir şöyledir:

Gam-ı hecri idüp vuslat deminde yâd n'eylersin
Humârı bezm-i meyde eyleyüp îrâd n'eylersin
Zamîrün itme fikr-i nâ-becâ mu'tâd n'eylersin
Bu gündür gün ko olsun dil neşât-âbâd n'eylersin
Olup endîşe-i ferdâ ile nâ-şâd n'eylersin

Niçe demdür ki dil sûzân-ı rûy-ı tâbdârundur
Esîr-i kâkülün mecrûh-ı tîg-ı şule-bârundur
Harâb-ı la'l-i nâbun mest-i çeşm-i pür-humârundur
Nagam-gû bülbülün pervâne-i zâr u nizârundur
Yakup pervâneni ey şem'-i âteş-zâd n'eylersin

Dil-i şeydâ niyâz itdükçe efzûn olmada nâzun
Şikâr-ı kebg-i câna ragbet itmez çeşm-i şeh-bâzun
Ne gördük iltifâtun ne işitdik sarf-ı i'zâzun
Bulmaz mülk-i istignâda şâhum şimdi enbâzun
Nedür kaskun bu nahvetlerden ey bî-dâd n'eylersin

Bilen erbâb-ı 'irfandur yine mikdâr-ı 'irfânı
 Olan sâhil-nişîn idrâk ider mi ka'r-ı 'ummânı
 Suhan dürr-i yetîmin itme zîb-i gûş-ı nâ-dânî
 Kelâmun ehle tevcîh eylemekdür sana erzânî
 İdüp erbâb-ı cehle 'arz-ı isti'dâd n'eylersin

Bilindi bu nazirenle Nasûhî kuvvet-i tab'un
 İyân oldu suhan erbâbına keyfiyyet-i tab'un
 Cihân olsa sezâ ahsent-h'ân-ı kudret-i tab'un
 Bu nazm-ı pâkden fehmi oldu Vahyî hiddet-i tab'un
 Varup bir tâze vâdî eyleyüp îcâd n'eylersin (Taş, 2004, s. 516-517).

Yukarıdaki şiir, Vahyî'nin, Nasûhî'nin şiirine yapmış olduğu bir taştirdir. Şiir, doğrudan Bahâî'nin zemin şiirine değil, zemin şiire Nasûhî tarafından yazılan nazireden yani model şiirden hareketle Vahyî tarafından yazılan bir taştir örneğidir. Bilindiği üzere taştir, bir beytin iki mısraı arasına başka bir şair tarafından üç mısra ilave edilerek kaleme alınan yeni bir nazım şeklidir. Vahyî, yapmış olduğu bu taştirini Nasûhî'nin şiiri ile bütünleştirmiştir. Vezin, kafiye ve redif, ses yapısı, tamlamalar gibi unsurlarda Bahâî'nin şiiriyle ortaklıklar yakalanmıştır. Bilhassa araya eklenen mısralara bakıldığında Nasûhî'nin üslubundan çok Bahâî'nin üslubunu yansıttığını görülmektedir. Tamlamaların orijinalliği, derin ve ince hayaller içermesi, soyut-somut unsurların birlikte kullanılması, dilin ağır ve ağıdalı olması gibi hususlar, şairin Bahâî gibi sebk-i Hindî etkisinde kaldığını göstermektedir.

Sonuç

Klasik Türk şiirinin 17. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden biri olan Şeyhülislam Bahâî'nin kaleme aldığı "neylersin" redifli şiiri, kendisinden sonraki şairler tarafından rol model olarak ele alınmış ve böylelikle köklü bir gelenek olan nazirecilik geleneğinin bir örneğinin oluşmasına zemin teşkil etmiştir. Bahâî'nin "neylersin" redifli şiirine birçok şair tarafından nazire ve nazire benzeri şiirler yazılmıştır.

Bahâî'nin şiirine yazılmış olan nazire, taştir ve tahmisler; kendisinin üslubunun beğenildiği ve edebî muhitte itibar gördüğünün bir göstergesidir. Sonuç itibarıyla yapmış olduğumuz bu çalışmayla Bahâî'nin "neylersin" redifli şiirinin, şairler üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır. Bir okul hüviyetine sahip olan nazirecilik geleneğinin; şairleri yetiştirdiği, olgunlaştırdığı ve klasik şiirin gelişmesine ön ayak olduğu görülmüştür. Bahâî'nin vefatından sonra da şiirine nazire yazılmış, bu vesileyle kendisinden sonra da şairin şiiri yüzyıllarca güncelliğini korumuştur.

Çalışmamızda, yapılan taramalar neticesinde Bahâî'nin gazeli; altı nazire, üç tahmis ve bir taştir yazılmasına gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak zemin teşkil etmiştir.

Bahâî'nin “neylersin” redifli şiirine altı nazire, üç tahmis ve bir taştir olmak üzere toplamda 10 şiirin yazıldığı tespit edilmiştir. Haylî Ahmed Çelebi, Nasûhî, Nazîm, Sebkatî, Ferrî ve İlhâmî'nin birer nazire yazdığı; Nâ'îli-i Kadîm'in iki, Güftî'nin bir tahmis; Vahyî'nin ise bir taştir oluşturduğu görülmektedir. Yapılacak olan tarama ve araştırmalarla tespit edilen şiirlerin sayısının artması elbette mümkündür.

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Kaynaklar

- Abdülkadiroğlu, A. (1985). *İsmail Belîğ nuhbetü'l-âsâr li-zeyli zübdetü'l-eş'âr*. Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ay Say, Ü. (2021). Sebkâtî (Sultan I. Mahmut). Öztoprak, Nihat (Ed.), *Osman Bey'den Sultan Vahdettin'e* (s. 295-313). İdeal Kültür Yayınları.
- Çakır, M. S. (2018). *Yahyâ Nazîm Divanı* (Tez No. 512574) [Doktora tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=hpOlziMLFhw5aop604wmgA&no=U5vCfBGn8cUcnVPZDUU9Nw>
- Çapan, P. (2005). *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyî: Nuhbetü'l-âsâr min fevâ'idü'l-eş'âr inceleme-metin-indeks*. AKM Yayınları.
- Çınarcı, M. N. (2019). *Tezkiretü's-şu'arâ*. Erişim tarihi: 28.05.2023.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64059,seyhulislam-arif-hikmet-bey-tezkiresipdf.pdf?0>
- Ergun, S. N. (1935-45). *Türk şairleri*. C.2.
- Gedik, N. (2021). *İlhâmî Sultan III. Selim*. İdeal Kültür Yayınları.
- İpekten, H. (2019). *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvân*. Erişim tarihi: 04.02.2023.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67155,naili-i-kadim-divanipdf.pdf?0>
- İsen, M. (2016). Türler. İsen, Mustafa (Ed.), *Eski Türk edebiyatı el kitabı* (10. Baskı, s. 295-320). Grafiker Yayınları.
- Kırbyık, M. (1994). *Ferrî Mehmed hayatı, eserleri ve Dîvânı'nın tenkîdli metni* (Tez No. 30428) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=1UP8xT-h1zmBgtWoqY7ycA&no=1UP8xT-h1zmBgtWoqY7ycA>
- Köksal, M. F. (2018). *Sana benzer güzel olmaz (divan şiirinde nazire)*. Büyüyenay Yayınları.
- Kutluk, İ. (1962). *Nâ'ilî-i Kadîm hayatı ve eserleri*. Osman Yalçın Matbaası.
- Özdil, H., & Göktas, V. (2023). Şeyhülislâm Bahâyî'nin “neylersin” redifli gazelisten hareketle kaleme alınmış iki tehzil. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 674-691. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1316214>
- Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. Kapı Yayınları
- Taş, H. (2004). *Vahyî Divanı ve incelenmesi* (Tez No. 146929) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ueQypixRNUEyCQUtr5UDBg&no=USbKAm7jgVApK7zjuifooA>

Taştan, E. (2017). "17. yüzyıl şairi Hayli Çelebi ve Divanı". *Al-Farabi 1. Uluslararası sosyal bilimler kongresi*, Bildiriler Kitabı (s. 746-755).

Uludağ, E. (1992). *Şeyhülislâm Bahayi Divânı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, K. (1983). *Güftî hayatı, eserleri, edebî kişiliği, tezkireciliği ile dîvânı, zafernâmesi ve teşrifâtü'ş-şuarâ'sının tenkitli metni*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, K. (2001). *Güftî ve teşrifâtü'ş-şu'arâsı*. AKM Yayınları.

Zavotçu, G. (2017). *Rızâ tezkiresi*. Erişim tarihi: 26.05.2023. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320,riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0>